

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U002505

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 26-06-2025

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Артюхін Олексій Володимирович

2. Oleksiy Artyukhin

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 023

Назва наукової спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Галузь / галузі знань: культура і мистецтво

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Дата захисту: 01-07-2025

Спеціальність за освітою: Політологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 9255

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 18.11, 18.19.05, 18.09.05, 03.81.41, 03.81.47

Тема дисертації:

1. Художні та стильові особливості князівських портретних зображень та мілітарних символів і атрибутів влади на нумізматичних та сфрагістичних пам'ятках IX–XIII ст.
2. Artistic and stylistic features of princely portrait images and military symbols and attributes of power on numismatic and sphragistic monuments of the 9th–13th centuries

Реферат:

1. У дисертації здійснено комплексне дослідження нумізматичних портретів і сфрагістичних зображень атрибутів влади київських князів у давньоруському мистецтві та їхньої сучасної художньої рефлексії. Аналіз засвідчує, що питання нумізматичних і сфрагістичних образів князів IX–XIII ст. здебільшого розробляються в межах історичної, археологічної або нумізматичної науки. Натомість мистецтвознавчий аспект розглядається фрагментарно, переважно з огляду на композиційні чи орнаментальні особливості окремих пам'яток. У сучасному академічному дискурсі відсутні ґрунтовні міждисциплінарні дослідження, присвячені художній та стильовій природі цих зображень. Значний корпус художніх творів, створених давньоруськими майстрами, досі не набув належної оцінки в науковому полі. Водночас саме ці твори стали підґрунтям для формування подальших традицій у зображенні портретів і атрибутів влади. Актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення цих образів як естетично й ідеологічно навантажених форм, що заклали

основу княжого візуального канону. Дослідження спирається на інтегральну методологію, яка поєднує мистецтвознавчий, історико-культурний, системний, компаративний і семантичний підходи. У межах цієї парадигми нумізматичний портрет розглядається як складна художня структура, де зміст і форма перебувають у тісному взаємозв'язку. Важливим компонентом такого аналізу є здатність реципієнта розпізнавати в образі князя не лише правителя, а й уособлення певного етичного ідеалу, зразка для наслідування. Під поняттям «художні та стильові особливості» мається на увазі сукупність засобів виразності, технік майстерності й усталених технологічних прийомів, сформованих у мистецькому середовищі Русі. Вони були зумовлені культурними, релігійними, соціальними й природними чинниками тогочасного життя. Ці особливості охоплюють художні прийоми, іконографічні стандарти, символіку, композиційну структуру та орнаментику. Аналіз монет Володимира Великого, Святополка Окаянного і Ярослава Мудрого виявив типову композицію: фігура князя або його святого патрона (за хресним ім'ям) представлена у анфас, сидячи на троні, зазвичай у повний зріст. Така композиція не лише фіксує портретні риси, а й репрезентує князя як володаря, причетного до сакральної влади. Центральність престолу символізує легітимність правління, а фронтальна поза – велич і стабільність. Тло, як правило, відсутнє, що ще більше концентрує увагу на образі. Водночас аналіз показує, що давньоруські майстри не прагнули точно копіювати візантійські канони. Вони формували власну іконографію, адаптовану до культурних і релігійних уявлень Русі. Таким чином, стильова мова монет і печаток поєднувала візантійські джерела з локальними традиціями. Монети виконували багатофункціональну роль: окрім економічної, вони несли сакральне, пропагандистське та апотропічне навантаження. Їх нашивали на одяг, використовували як обереги. Символіка тризуба та двозуба не тільки вказувала на приналежність до династії Рюриковичів, а й виконувала охоронну функцію. Стилістичні відмінності цих знаків можна пояснити як регіональними традиціями, так і індивідуальним стилем майстрів. Сфрагістичні зображення, особливо на княжих буллах X ст., демонструють значний візантійський вплив – у композиціях, іконографії, рівні виконання. Проте у XII ст. настає переорієнтація: руська стилістика починає переважати, а самі зображення зазнають спрощення й схематизації. Після припинення карбування монет печатки стали головними носіями візуальної репрезентації влади. На печатках представлено широкий іконографічний спектр: поясні постаті Святих (Христос, Богоматір Оранта, Михаїл, Георгій, Дмитро, Миколай, Петро та ін.), військові символи, знаки Рюриковичів, літери латинського й кириличного алфавіту, орнаменти. Образ князя формує власний естетичний код – унікальний набір візуальних ознак, що відображає його політичний статус і сакральну легітимність. У сучасному медальєрному мистецтві прослідковуються різні типологічні моделі княжого образу. З одного боку – канонічна матриця, заснована на середньовічних взірцях, з іншого – авторське переосмислення, що відображає індивідуальний стиль митця. Зображення князів мали естетичний код, який позначав соціальний статус правителя. Сучасне медальєрне мистецтво репрезентує типологічні моделі княжих образів, що поєднують канонічні матриці з авторськими рисами. Ці моделі охоплюють: іконографічні шаблони, обов'язкові для майстрів та індивідуальні риси, створені художниками у власній стилістиці. Давньоруська тема широко розробляється у сучасному українському мистецтві, зокрема в ювелірному. У таких творах простежується відхід від механічної реплікації на користь інтерпретації та актуалізації образів. Відображення нумізматичних і сфрагістичних мотивів здійснюється через такі форми ремінісценції: цитування, реплікація, компіляція, варіація, стилізація – що свідчить про діалог сучасності з давньою традицією.

2. The dissertation provides a comprehensive study of numismatic portraits and sphragistic images of power attributes of Kyivan princes in Old Rus' art and their contemporary artistic reflection. The analysis confirms that numismatic and sphragistic representations of princes from the 9th–13th centuries are mostly explored within historical, archaeological, or numismatic sciences. In contrast, the art historical aspect is considered fragmentarily, mainly regarding composition or ornamentation of individual artifacts. In modern academic discourse, thorough interdisciplinary research focused on the artistic and stylistic nature of these images is lacking. A significant corpus of artworks created by Old Rus' masters has yet to receive due scholarly recognition. However, these works laid the groundwork for the development of further traditions in portraying princely portraits and attributes of

power. The relevance of this study lies in the necessity to explore these images as aesthetically and ideologically charged forms that established the visual canon of princely power. The research is based on an integrated methodology that combines art historical, historical-cultural, systemic, comparative, and semantic approaches. Within this paradigm, the numismatic portrait is seen as a complex artistic structure where content and form are closely intertwined. An important element of this analysis is the recipient's ability to recognize in the image of the prince not only a ruler but also the embodiment of an ethical ideal, a model to follow. The term "artistic and stylistic features" refers to a set of expressive means, techniques, and established technological practices developed within the artistic environment of Rus'. These were shaped by the cultural, religious, social, and natural factors of that time. These features include artistic methods, iconographic standards, symbolism, composition, and ornamentation. An analysis of coins of Volodymyr the Great, Sviatopolk the Accursed, and Yaroslav the Wise reveals a typical composition: the figure of the prince or his patron saint (by baptismal name) is shown frontally, seated on a throne, usually in full height. This composition not only fixes portrait features but also represents the prince as a ruler endowed with sacred power. The throne's centrality symbolizes legitimacy, and the frontal pose suggests majesty and stability. Usually, the background is absent, drawing more focus to the figure. The analysis also shows that Old Rus' masters did not aim to copy Byzantine canons exactly. They developed their own iconography adapted to the cultural and religious concepts of Rus'. Thus, the stylistic language of coins and seals combined Byzantine sources with local traditions. Coins played a multifunctional role: besides economic use, they carried sacred, propagandistic, and apotropaic meaning. They were sewn onto clothes and used as amulets. The symbolism of the trident and bident not only indicated Rurikid dynasty affiliation but also had a protective function. Stylistic variations of these signs can be explained by regional traditions and the individual styles of the masters. Sphragistic images, especially on princely bullae of the 10th century, show significant Byzantine influence—in composition, iconography, and craftsmanship. However, by the 12th century, a shift occurs: Rus' style begins to dominate, and the images become more simplified and schematic. After minting coins ceased, seals became the main visual carriers of princely authority. Seals feature a broad iconographic range: half-length figures of Saints (Christ, the Oranta Mother of God, Michael, George, Demetrius, Nicholas, Peter, etc.), military symbols, Rurikid emblems, Latin and Cyrillic letters, and ornaments. The image of the prince forms a unique aesthetic code—a distinct set of visual traits reflecting political status and sacred legitimacy. In contemporary medallic art, different typological models of the princely image are observed. On one hand, there is the canonical matrix based on medieval models; on the other, there is authorial reinterpretation showing the artist's personal style. Such images reflected an aesthetic code signifying the ruler's social rank. Contemporary medallic art presents typological models that combine canonical templates with personal traits. These include both iconographic standards required of artisans and individualized features shaped by the artist's style. The Old Rus' theme is widely explored in modern Ukrainian art, particularly in jewelry. These works often move away from mechanical replication in favor of interpretation and recontextualization. Numismatic and sphragistic motifs are rendered through forms of reminiscence: quotation, replication, compilation, variation, and stylization—demonstrating a dialogue between modernity and ancient tradition.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Артюхін О. Презентація руських князів на сфрагістичних та нумізматичних пам'ятках у сучасній українській історіографії. *Fine Art and Culture Studies*. 2024. Вип. 3. С. 151–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-21>
- Артюхін О. Типологія руської княжої булли XI СТ. Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Вип. 78. Том 1. С. 54–60. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-7>
- Артюхін О. Іконографія княжих булл династії Мономаховичів XI–XIII СТ. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 84. Том 1. С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-1-6>
- Артюхін О. В. Меблі як елемент у дизайні монет великих князів Русі. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. (Київ, 09 листопада 2023 р.)*. Київ: НАКККіМ, 2023. С. 190–191. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/Akademiia/Vydannia/konferentsii/Tezy_09_11_2023-2.pdf
- Артюхін О. В. Головний убір як елемент князівського одягу на монетах Русі. *Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір : матеріали VIII Всеукр. наук. конф. молод. вч., асп. та магістран. / М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 07 листопада 2024 р.)*. Київ : НАКККіМ, 2024. С. 451–453. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/Tez_y_07_11_2024.pdf
- Артюхін О. Титулатура правителів Київської Русі на сфрагістичних пам'ятках. *Матеріали конференцій МЦНД, (13.09.2024; Івано-Франківськ, Україна)*. Івано-Франківськ, 2024. С. 203–211. <https://doi.org/10.62731/mcnd-13.09.2024.006>
- Артюхін О. Типологія монет Володимира Хрестителя Русі-України. *Матеріали конференцій МЦНД, (27.09.2024; Суми, Україна)*. Суми, 2024. С. 265–268. <https://doi.org/10.62731/mcnd-27.09.2024.003>
- Артюхін О. Часові зміни іконографії зображень на княжих буллах династії Мономаховичів (на прикладі сфрагістичної колекції музею Шереметьєвих). *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності», 19-20 вересня 2024 року, м. Київ*. Київ, 2024. С. 264–277.
- Артюхін О. , Акімов Д. Атрибуція музейних предметів експертом – мистецтвознавцем при формуванні музейної колекції в арт-маркетонгу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Культура, інформація , комунікація: «міждисциплінарний діалог», 10 квітня 2025 року, м. Київ: НАКККіМ, С. 512-516.*

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами: 0125U001459

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Акімов Дмитро Ігорович

2. Dmytro Akimov

Кваліфікація: д. соц. н., 22.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Пекарчук Володимир Михайлович

2. Volodymyr M. Pekarchuk

Кваліфікація: д.і.н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Пенітенціарна академія України

Код за ЄДРПОУ: 08571788

Місцезнаходження: вул. Гонча, буд. 34, Чернігів, Чернігівський р-н., 14000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство юстиції України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Сабадаш Юлія Сергіївна

2. Юлія С. Сабадаш

Кваліфікація: д. культ., професор, 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5068-7486

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Маріупольський державний університет

Код за ЄДРПОУ: 26593428

Місцезнаходження: пр. Повітряних Сил, буд. 31, Київ, 03037, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Литвин Сергій Харитонович
2. Serhii K. Lytvyn

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бойко Вячеслав Іванович
2. Boiko Viacheslav I.

Кваліфікація: к. філос. н., доц., 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Денисюк Жанна Захарівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Денисюк Жанна Захарівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Терещенко А. С.

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна